'सङ्कल्प'मा समाविष्ट कथाहरूको शैली वैज्ञानिक अध्ययन

गीताकुमारी राजवंशी

परीक्षा क्रमाङ्क :- २०४०००९/२०७१

क्याम्पस क्रमाङ्क :- ८/२०७०-२०७३

त्रि.वि. दर्ता क्रमाङ्क :- ९-२-८२८-१५-२००९

नेपाली शिक्षा विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय

कनकाई बहुमुखी क्याम्पस

नेपाली शिक्षा विभाग

सुरुङ्गा, झापा

वि.सं. २०७३/सन् २०१७

'सङ्कल्प'मा समाविष्ट कथाहरूको शैली वैज्ञानिक अध्ययन गीताकुमारी राजवंशी २०७३

‘सङ्कल्प’मा समाविष्ट कथाहरूको शैली वैज्ञानिक अध्ययन

गीताकुमारी राजवंशी

परीक्षा क्रमाङ्क :- २०४०००९/२०७१

क्याम्पस क्रमाङ्क :- ८/२०७०-२०७३

त्रि.वि. दर्ता क्रमाङ्क :- ९-२-८२८-१५-२००९

नेपाली शिक्षा विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय

कनकाई बहुमुखी क्याम्पस

नेपाली शिक्षा विभाग

सुरुङ्गा, झापा

वि.सं. २०७३/सन् २०१७

प्रतिवद्धता-पत्र

प्रस्तुत 'सङ्कल्प'मा समाविष्ट कथाहरूको शैली वैज्ञानिक अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र मैले सम्बन्धित विषयमा गहन अध्ययन गरी तयार पारेको हुँ । यसमा भएका सबै तथ्यहरू सही र प्रमाणित हुन्, यी कुनै कपोकल्पित नभई मेरो मौलिक प्रस्तुतिमा आधारित छन् । यी कोही कसैबाट प्रतिलिपि गरिएका (कपी गरिएका) होइनन् यदी यस्तो पर्न गएमा म कानुन अनुसार सजाय भोग्न तयार छु ।

शोधार्थी

गीताकुमारी राजवंशी

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

कनकाई बहुमुखी क्याम्पस, सुरुङ्गा

(त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त)

कनकाई बहुमुखी क्याम्पस

कनकाई नगरपालिका-३, सुरुङ्गा (झापा)

स्था : २०४७

☎ ०२३-५५०१५३

Fax : ०२३-५५०८५३

Email : kanakai.campus47@gmail.com

च.नं.

प.सं.

मिति :.............................

निर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली भाषाशिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षमा नेपा.शि.५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनको प्रस्तुत 'सङ्कल्प'मा समाविष्ट कथाहरूको शैली वैज्ञानिक अध्ययन' शीर्षकको शोधपत्र शोधार्थी गीताकुमारी राजवंशी मेरो निर्देशनमा तयार पारिएको हो । निजद्वारा कडा मिहिनेत र लगनशीलताका साथ तयार पारिएको हुनाले यस शोधपत्रप्रति म पूर्ण सन्तुष्ट छु । यस शोधपत्रको मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

शोधनिर्देशक

सहप्रा. तेजप्रसाद खनाल

नेपाली शिक्षा विभाग

कनकाई बहुमुखी क्याम्पस,

सुरुङ्गा, झापा

सन् १ जनवरी २०१७

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोध कार्य मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको ५९८ पाठ्यांश पूरा गर्न तयार पारिएको हो । प्रस्तुत शोध पत्रलाई प्रस्तुति योग्य बनाउनका लागि शोधनिर्देशक कनकाई बहुमुखी क्याम्पस सुरुङ्गाका सहाप्रा.तेजप्रसाद खनालले पुऱ्याउनु भएको सहयोगका लागि आभार प्रकट गर्दछु ।

यस शोधकार्यमा आवश्यक सल्लाह सुझाव दिनुहुने कनकाई बहुमुखी क्याम्पस सुरुङ्गा नेपाली विभागका विभागीय प्रमुख उपाप्रा.विष्णुप्रसाद कोइराला तथा क्याम्पस प्रमुख टङ्कबहादुर कार्की साथै मेरा गुरु तथा शोधकार्य गर्नका लागि रचना उपलब्ध गराउने साहित्यकार एवम् सहप्रा.डिल्लीराज नेपाल साथै सहप्रा.जीवनाथ सुवेदी, उपप्रा.शेरबहादुर बानियाँ लगायत क्याम्पसका सम्पूर्ण गुरुहरूप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु । शोधकार्य लेखनका लागि आर्थिक व्यावहारिक समस्यासँग सङ्घर्ष गर्दै सहयोग पुऱ्याउने श्रद्धेय पिता टेक बहादुर राजवंशी र माता चानसरी राजवंशीप्रति विशेष आभार प्रकट गर्न चाहन्छु । मलाई शोधकार्य सम्पन्न गर्न सहयोग गर्नुहुने श्री लक्ष्मी मा.वि.का आदरणीय गुरुहरू तथा सहपाठी साथीहरूमा हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । साथै साथीहरूमा मनकुमारी इदिङ्गो, प्रकाश वन, प्रेमकला अधिकारी लगायत प्रत्यक्ष एवम् परोक्ष रूपमा सहयोग पुऱ्याउने सम्पूर्ण आफन्तजन, साथीभाइप्रति विशेष धन्यवाद अर्पण गर्दछु ।

अन्त्यमा प्रस्तुत शोध पत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय नेपाली शिक्षा विभागमा पेश गर्दछु । साथै यस शोध पत्रलाई लिपिबद्ध गरी सहयोग गर्नुहुने लक्ष्मी प्रसाद भण्डारीप्रति हृदयदेखि नै आभार प्रकट गर्न चाहन्छु ।

अन्त्यमा, कम्प्युटरमा बसी अन्यन्त मेहनतका साथ फ्रुफ, सेटिङ तथा ब्यान्डिङमा सहयोग गर्नुहुने सौजन्य डेस्कटप बिर्तामोड-१, अतिथि सदन लाइन बुद्धचौकको मैया बरालप्रति धन्यवाद प्रकट गर्दछु ।

गीताकुमारी राजवंशी

शोधसार

'सङ्कल्प' कथासङ्ग्रहमा कथाकार डिल्लीराज नेपालद्वारा लेखिएको सामाजिक र आफ्नो जीवनव्यथालाई समेटेर तयार पारिएको यथार्थवादी कथासङ्ग्रह हो । उनले नेपाली समाजमा घटेका घटनाहरूलाई यथार्थ रूपमा उतारेका छन् । 'सङ्कल्प' कथासङ्ग्रहमा समाविष्ट कथाहरूको शैली वैज्ञानिक अध्ययन गर्ने क्रममा उक्त कथा सङ्ग्रहमा सङ्कलित कथाहरू 'आस्था/अनास्था', 'दिदी', 'भ्रम', 'रहस्य' र 'नासो फिर्ता दिनु थियो' कथाको कथानक र पात्रका आधारमा शैली वैज्ञानिक अध्ययन विश्लेषण र शैली विज्ञानका प्रमुख मान्यताहरू चयन, विचलन र समानान्तरताका आधारमा शैली वैज्ञानिक अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ ।

प्रस्तुत शोधपत्र 'सङ्कल्प' कथासङ्ग्रहमा समाविष्ट कथाहरूको शैली वैज्ञानिक अध्ययन गर्ने क्रममा पहिलो अध्यायमा शोधको परिचय अन्तर्गत विषयप्रवेश, समस्याकथन, शोधकार्यको उद्देश्य, अध्ययनको औचित्य र महत्व, अध्ययनको सीमाङ्कन र अध्ययनको रूपरेखा प्रस्तुत गरिएको छ । दोस्रो अध्यायमा पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक रूपरेखालाई प्रस्तुत गरिएको छ । उक्त कार्यले शोधकार्य गर्न सहज र सजिलो बनाएको छ । अध्यायको तेस्रो अध्यायमा शोधकार्यको अनुसन्धान विधिलाई प्रस्तुत गरिएको छ । यो शोध तयार गर्दा पुस्तकालयीय गुणात्मक विधिको प्रयोग गरिएको छ भने अनुसन्धानको प्राथमिक स्रोतका रूपमा 'सङ्कल्प' कथासङ्ग्रहलाई लिएको छ भने अन्य प्रकाशित अप्रकाशित शोधपत्रहरूलाई द्वितीय स्रोतका रूपमा उपयोगमा ल्याइएको छ ।

शोधको चौथो अध्यायमा कथानक र पात्रका आधारमा 'सङ्कल्प' कथासङ्ग्रहभित्र सङ्कलित कथाहरू 'आस्था/अनास्था', 'भ्रम', 'दिदी', 'रहस्य' र 'नासो फिर्ता दिनु थियो' कथाको शैली वैज्ञानिक अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ । जसमा कथाहरूको कथानक तथ्याङ्कलाई बुदाँगत रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ । उक्त कथाहरूमा भएका पात्रहरूलाई शैली वैज्ञानिक तालिकामा देखाइ तिनीहरूको विश्लेषण गरिएको छ । प्रस्तुत शोध पत्रको पाँचौं अध्यायमा 'सङ्कल्प' कथासङ्ग्रहमा सङ्कलित कथाहरू 'आस्था/अनास्था', 'भ्रम', 'दिदी', 'रहस्य' र 'नासो फिर्ता दिनु थियो' कथाको चयन, विचलन र समानान्तरताको आधारमा शैली वैज्ञानिक अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ । चयनका आधारमा तत्सम,

तद्भव, आगन्तुक तिनै स्रोतबाट आएका शब्दहरूको चयन गरिएको छ। त्यस्तै नाम, सर्वनाम, विशेषण क्रियापद, क्रियाविशेषण, नामयोगी, संयोजक र निपातका आधारमा शब्द चयन गरिएको छ। उक्त कार्यले कथाहरूलाई रोमाञ्चक, सरल, सहज र बोधगम्य बनाएको छ। यो कथाहरूमा विन्दु चिह्न, प्रश्नसूचक चिह्न, विस्मयादिबोधक चिह्नको समुचित प्रयोग गरिएको छ। विचलन अन्तर्गत कोशीय, व्याकरणिक, ध्वनि प्रक्रियात्मक र अर्थतात्विक विचलनको अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ भने समानान्तरता अन्तर्गत बाह्य र आन्तरिक समानान्तरताको पनि अध्ययन र विश्लेषण गरिएको छ।

विषय सूची

अध्याय : एक

शोधको परिचय

पृष्ठ

अध्ययनको पृष्ठभूमि १

समस्याको कथन ३

शोधकार्यको उद्देश्य ३

अध्ययनको महत्व र औचित्य ४

अध्ययनको सीमाङ्कन ४

अध्याय : दुई

पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक रूपरेखा

पूर्वकार्यको समीक्षा ५

अध्ययनमा पूर्वकार्यको उपयोगिता ८

सैद्धान्तिक रूपरेखा ८

शैलीको परिचय ९

शैली विज्ञानको परिचय ११

शैली विज्ञानको सैद्धान्तिक स्वरूप १३

शैली वैज्ञानिक समालोचनाका तहहरू १५

शैली विश्लेषणको सैद्धान्तिक आधार १६

साहित्यिक संरचना १७

अध्याय : तीन

अनुसन्धान विधि र प्रक्रिया

अनुसन्धानात्मक ढाँचा २२

तथ्याङ्क सङ्कलन विधि २२

तथ्याङ्क सङ्कलनका साधनहरू २३

तथ्याङ्क विश्लेषण विधि २३

अध्ययन विश्लेषण प्रक्रिया २३

अध्याय : चार

'सङ्कल्प' कथा सङ्ग्रहमा समाविष्ट कथाहरूको विश्लेषण

'आस्था/अनास्था' कथाको विश्लेषण २५

'दिदी' कथाको विश्लेषण ३२
'रहस्य' कथाको विश्लेषण ३७
'भ्रम' कथाको विश्लेषण ४२
'नासो फिर्ता दिनु थियो' कथाको विश्लेषण ४७
तत्सम शब्दको चयन ५२
तद्भव शब्द चयन ५४
आगन्तुक शब्द चयन ५६
नाम शब्दको चयन ५८
सर्वनामको चयन ५९
विशेषणको चयन ६१
क्रियापदको चयन ६१
क्रिया विशेषणको चयन ६३
नामयोगी चयन ६३
संयोजकको चयन ६४
निपातको चयन ६५
विस्मयादिबोधक चिह्नको प्रयोग ६६
अन्य लेख्य चिह्नहरूको प्रयोग ६७
वाक्यचयन ६७
बिन्दु चिह्नको प्रयोग ६८
प्रश्नसूचक चिह्नको चयन ६९
उखान तथा लाकोक्तिको चयन ६९
विचलन ७०
समानान्तरता ७४

अध्याय : पाँच

निष्कर्ष तथा उपसंहार

अध्ययनको उपयोगिता ७८
भावी अनुसन्धान पक्ष ७८
सन्दर्भग्रन्थ सूची
व्यक्तिवृत्त

तालिका सूची

तालिका नं. ४.१ :

'आस्था/अनास्था'कथाको पात्रहरूको शैली वैज्ञानिक तालिका तालिका २९

तालिका नं. ४.२ :

'दिदी' कथाका पात्रहरूको शैली वैज्ञानिक तालिका तालिका ३४

तालिका नं. ४.३ :

'रहस्य' कथाका पात्रहरूको शैली वैज्ञानिक अध्ययन तालिका ४०

तालिका नं. ४.४ :

'भ्रम' कथाका पात्रहरूको शैली वैज्ञानिक अध्ययन तालिका ४४

तालिका नं. ४.५ :

'नासो फिर्ता दिनु थियो' पात्रहरूको शैली वैज्ञानिक अध्ययन ५०

सङ्क्षेप सूची

संक्षिप्त रूप	पूर्ण रूप
गा.वि.स.	गाउँ विकास समिति
आ.दी.	आचार्य दीक्षित
क्र.स.	क्रम सङ्ख्या
डा.	डाक्टर
त्रि.वि.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपा.शि.	नेपाली शिक्षा
न.	नम्बर
ने.रा.प्र.प्र.	नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
ने.रा.शि.यो.आ.	नेपाल राष्ट्रिय शिक्षा योजना आयोग
प्रा.डा.	प्राध्यापक डाक्टर
पृ.न.	पृष्ठ नम्बर
रा.शि.प.यो.	राष्ट्रिय शिक्षा पद्दतिको योजना
सु.बो.प.ले.	सुनाइ, बोलाइ, पढाइ, लेखाइ
जि.वि.स.	जिल्ला विकास समिति